

Heteronormativitet i kroppsøvningsfaget

KRISTIN WALSETH & HEIDI HÆHRE

Høgskolen i Oslo og Akershus

Denne artikkelen stiller spørsmål ved hvilke erfaringer elever som identifiserer seg som lesbiske og homofile har fra deltagelse i kroppsøvningsfaget. Datagrunnlaget er intervju med fem informanter i alderen 19–25 år, som alle identifiserer seg som lesbisk/homofil. Resultatene tyder på at kroppsøvningsfaget preges av heteronormativitet, noe som spesielt kommer til uttrykk gjennom garderobesituasjonen og danseundervisningen. En annen erfaring som fremheves, er mulighetene som ligger i faget for tilskeiving (queering). Gutter som er flinke i idrett og som fremstår åpent som homofile utfordrer heteronormativiteten ved å bryte den hegemoniske forståelsen av homoseksuell adferd.

Homoforskningen har de siste årene vist oss at heteroseksualitet er en uuttalt forventning og forutsetning for det daglige samspillet i skolen (Røthing 2007). Heteronormativitet kommer til uttrykk ved at heteroseksualitet fremstår som normalt, naturlig og mest ønskelig, mens andre seksuelle relasjoner og identiteter fremstår som unormale merkelige og «uønskede» (Røthing og Bang Svendsen 2009).

Det er rimelig å anta at heteronormativitet kommer til uttrykk i de fleste fag. Det er likevel god grunn til å ta en spesiell titt på kroppsøvningsfaget da dette faget på mange måter skiller seg fra de andre skolefagene. I kroppsøving rettes det spesielt fokus på kroppen, ulike maskuliniteter og femininiteter blir tydelige og det er vanskelig for elevene å skjule manglende kompetanse. I tillegg kommer heteronormativitet tydelig til uttrykk gjennom praksisen med kjønnsdelte garderobes.

Det er forholdsvis lite forskning som omhandler temaet kjønn, seksualitet og kroppsøving (Scraton 2013). Det er også lite forskning som tar for seg elevperspektivet og elevenes erfaringer i kroppsøvningsfaget. Problemstillingen for denne artikkelen er derfor som følgende:

Hvilke erfaringer har elever som identifiserer seg som lesbiske og homofile fra deltagelse i kroppsøvningsfaget?

Kroppsøving faget i norsk skole

Kroppsøving som skolefag kjennetegnes av at fysisk aktivitet og bevegelse står i sentrum. Ifølge læreplanen er kroppsøving «et allmenndannende fag som skal inspirere til en fysisk aktiv livsstil og livslang bevegelsesglede. Faget skal medvirke til at elevene sanser, opplever, lærer og skaper med kroppen. Det sosiale aspektet ved fysisk aktivitet gjør kroppsøving til en viktig arena for å fremme fair play og respekt for hverandre» (Utdanningsdirektoratet 2006). Kroppsøving faget er et populært fag blant mange barn og unge, men man finner også de som kvier seg for å delta i kroppsøvingstimene (Ommundsen 2013). Frykten for å feile, dumme seg ut eller bli oversett er dominerende for enkelte elever, og kroppsøving kan derfor også være et fag som forbindes med smerte og skam. Samarbeid og kroppskontakt skjer i kroppsøving faget, noe som innebærer både fordeler og ulemper for elevene. I samarbeid med andre elever kan respekt og det å ta hensyn læres, men det kan også være vanskelig for mange å omgås medelever der berøring og kroppskontakt er involvert.

Tidligere forskning

Studier fra de siste tiårene indikerer at gutter generelt er mer positivt innstilt ovenfor kroppsøving faget enn hva jentene er, at guttene liker undervisningen bedre enn hva jentene gjør, at gutter er mer fysisk aktive enn jentene og at guttene like å vise frem ferdigheter i større grad enn hva jentene gjør (Larsson mfl. 2009). Kroppsøving faget blir ofte omtalt som guttenes arena. I kroppsøving faget får guttene mulighet til å vise seg frem og dyrke typiske «gutteegenskaper» som styrke og utholdenhet, og de kan måle krefter og sette seg i respekt på andre måter enn hva de kan i andre fag (Hickey 2008).

Larsson, Fagrell og Redelius la i 2009 frem en svensk studie som tok sikte på å avdekke hvorvidt kroppsøving faget var med på å reprodusere bestemte kjønnsroller. Resultatene fra studien indikerer at det er et stort sprik mellom teori og praksis, og at lærerne ofte lener seg på og tar utgangspunkt i gamle, tradisjonelle kjønnsroller. Larsson mfl. (2009) så også at såkalte maskuline idretter dominerte undervisningen i Sverige. Kroppsøving faget kan fremstå som en hyllest til maskulinitet og dette får store konsekvenser for jenter. I enkelte tilfeller hvor jentene presterte bedre enn guttene, valgte lærerne å oppmuntre guttene til revansje slik at de kunne slå jentene fremfor å faktisk rose jentenes gode prestasjoner. Jenter som

presterte bra i maskuline idretter ble ikke fremhevet og det samme gjaldt dersom gutter presterte i feminine idretter. Jenter som viste maskuline egenskaper var likevel å foretrekke fremfor gutter som viste feminine egenskaper.

Det er ikke kun ferdigheter det er forventninger til. Studier viser at både gutter og jenter opplever forventninger til utseende (Klomsten 2006). Utseende utgjør en viktig faktor når ungdommer vurderer seg selv og andre. Det stilles ulike krav til utseende for jenter og gutter, der henholdsvis feminine jenter og maskuline gutter utgjør normen. Utholdenhet og styrke er maskuline egenskaper som gutter setter høyt, og dette gjenspeiler et ønske om en veltrent og muskuløs kropp som kan prestere innenfor ulike idretter. Jentene ser ikke ut til å være like opptatt av prestasjoner, men de legger til gjengjeld stor vekt på utseende gjennom å være tynne og pene. Valg av klær utgjør en viktig faktor når det kommer til utseende, og Paechters (2003) studie av kroppsøvingsfaget viser at jenter ofte kler seg i moteriktige, trange og delvis avslørende klær. Kropp og bekledning er spesielt synlig i kroppsøvingsfaget og dette gjør at både gutter og jenter blir ekstra oppmerksomme på hvordan de tar seg ut.

Maskulinitet og femininitet i kroppsøving

Connell (2008) mener at man ikke kan snakke om en bestemt maskulinitet og femininitet som gjennomsyrrer alle kulturer og alle tidsepoker. Hva som er feminint og maskulint er stadig i endring. Det finnes ikke en bestemt måte å være gutt eller jente på, og det er viktig å være klar over hva som anses som maskulint og feminint i en setting ikke nødvendigvis trenger å ha samme status et annet sted. Vi demonstrerer femininitet og maskulinitet gjennom våre handlinger og handlingene våre blir styrt av omgivelsene. Enkelte former for maskulinitet er likevel overordnet andre, og Paechters (2003) studie viser at kroppsøvingsfaget er en arena hvor man er med på å skape overordnede og underordnede maskuliniteter og femininiteter.

Tischler og McCaughtry (2011) belyser kroppsøving og maskulinitet fra synsvinkelen til gutter som representerte såkalte marginaliserte maskuliniteter, og resultatene fra undersøkelsen avdekket flere interessante forhold. Informantene følte blant annet at de ble sett ned på av læreren i enkelte tilfeller ettersom de ikke oppfylte de fysiske kravene. Læreren ga nemlig mest ros, oppmerksomhet og veiledning til de som utviste atletiske ferdigheter, styrke, hurtighet og eksplosivitet. Disse egenskapene representerte en form for maskulinitet som gav høy status. Idretter som

krevde mye av de nevnte egenskapene ble prioritert store deler av kroppsøvingstidene, og informantene savnet innslag av alternative aktiviteter som satte krav til andre bevegelser og handlinger. Dette kunne bidratt til at de demonstrerte andre former for maskuliniteter.

Ayvazo og Sutherland gjennomførte i 2009 en studie i USA hvor de så nærmere på tidligere forskning som omhandlet homofobi i kroppsøvingfaget. Resultatene ga klare indikasjoner på at kroppsøvingfaget fortsatt er preget av homofobi og homonegativisme. Heteroseksualitet utgjør normen og homoseksualitet blir dysset ned. De viser blant annet til en forskningsartikkel fra 2003 som konkluderer med at over 50 prosent av de utvalgte studentene hadde vært vitne til homofobisk oppførsel mot sine medstudenter. I tillegg viste det seg at flesteparten av de studentene som identifiserte seg som lesbisk, homofil eller bifil hadde opplevd homofobisk oppførsel ikke bare fra medstudenter, men også fra lærere. Mesteparten av den homofobiske oppførselen kom til uttrykk gjennom utskjelling og mobbing ved at ord som homo, homse og lesbe, ble brukt som skjellsord.

Homofile menn uttrykker ofte den vanligste formen for underordnet maskulinitet, og stigmatisering og undertrykkelse er med på å plassere homofile maskuliniteter på bunn av kjønnshierarkiet blant menn (Connell 2008). Homofili er ofte forbundet med feminitet og det finnes en rekke stereotypier som er med på å generalisere homofiles utseende og oppførsel. Tanken om at alle homofile menn er feminine, er en av de vanligste stereotypiene, og skjellsord som pyse og pingle kan bli brukt for å vise at homofile ikke representerer den tøffe og sterke maskuliniteten (Eng 2008, Smestad 2010).

Paechters (2003) studie viser at jenter og kvinner som viser styrke og ferdigheter beveger seg inn i det maskuline landskapet og de passer ikke inn i tradisjonelle definisjonene på hva som er feminint og kvinnelig. Den overhengende trusselen for å bli oppfattet som, eller stemplet som, lesbisk, kan påvirke den enkelte til å styre unna idretter i kroppsøvingfaget som er med på å forsterke dette inntrykket. Studien viser at om man likevel som kvinne vil delta i maskuline idretter i kroppsøvingstimen, kunne man kompensere og bevare sitt feminine uttrykk ved å være ekstra bevisst på væremåte og bekledning. Jentene bekreftet sin feminitet ved å kle seg feminint og oppføre seg feminint, men også ved å velge «passende aktiviteter» for en jente (Paechter 2003).

Stereotypiene om at homofile menn er mer feminine og lesbiske jenter er mer maskuline enn heteroseksuelle, kan ha konsekvenser for deltagelse i idrett (Eng

2008). I kroppsøvingssammenheng vil et slikt utgangspunkt kunne innebære en forventning om hva som er passende aktiviteter for jenter og gutter. Stereotypiene vil også kunne resultere i en forståelse av at alle homofile kommer til kort i maskuline idretter ettersom de ikke innehar eller viser den styrken og viljen som trengs.

Kjønnsdelte garderobeser kan by på store utfordringer for homofile og lesbiske, og garderobeinndelingen er et tegn på at den heteronormative tankegangen står sterkt i deler av kroppsøvingsfaget (Eng 2003). Ved å dele opp i kjønnsdelte garderobeser prøver man å kontrollere seksuelle handlinger ettersom seksuell tiltrekning menes å ikke være et tema i garderobeser med elever av samme kjønn. Kjønnsdelte garderobeser blir med andre ord sett på som en selvfølge i de fleste tilfeller. Dette kan føre til ubehagelige situasjoner for homofile og lesbiske elever. Garderoben er en arena hvor mobbing og trakassering lett kan oppstå ettersom kroppsøvingslæreren som oftest ikke er tilstede. Smestad (2010) understreker at man i garderoben omgås medelever av samme kjønn og siden det blir mye homososialt samvær kan det bli ekstra viktig å ta avstand til homoseksualitet, spesielt blant guttene. Gutter bruker mye tid og krefter på å bevise sin maskulinitet, og de kan ofte fungere som kjønnspoliti ovenfor hverandre. Garderoben eller banen blir et møtested der «de andre» ikke får delta; i kjønnsdelte leire utvikler en bestemte holdninger til hverandre.

I garderoben omgås man medelevene mer eller mindre nakne og dette kan være sårbart for alle, uansett legning eller kjønn. En myte som kan ramme både homofile og lesbiske, er at homofile blir seksuelt tiltrukket av alle gutter og lesbiske blir seksuelt tiltrukket av alle jenter. Dette kan føre til ubehag for de som må dele garderobe med homofile eller lesbiske elever, men også homofile og lesbiske elever kan føle seg uglesett og overvåket (Eng 2003). Følelsen av å bli sett på som en uønsket kikker i dusjen kan oppleves som svært ubehagelig for homoseksuelle, og mange holder derfor konsekvent en lav profil i denne settingen (Eng 2008). Slike myter og rykter som omhandler seksuell tiltrekning kan være med på å skape homonegativitet, og Eng (2003) understreker hvor viktig det er at homofile og lesbiske fortsetter å bli værende i fellesgarderobene slik at de kan motbevise disse mytene.

Skeiv teori

Queer teori, også kalt skeiv teori på norsk, er en teoretisk retning som ble etablert på 1980-tallet (Pilcher og Whelehan 2004). Skeiv teori vokste delvis frem som følge av misnøye med feministisk forskning ettersom feministisk forskning ble kritisert for å

fokuserer mye på kjønn, men lite på seksualitet. Denne vektleggingen ser man tydelig innenfor skoleforskning, hvor man ofte tematiserer forskjeller og likheter mellom gutter og jenter, mens seksualitet i stor grad har blitt utelatt. Et slikt utgangspunkt kan være et tegn på at feministisk skoleforskning tar heteroseksualitet for gitt og dette er en tanke som skeiv teori vil bryte med (Røthing 2007). I motsetning til hva man ofte er vant til innenfor homoforskning, fokuserer skeiv-teoretikere på heteroseksualitet fremfor homoseksualitet (Eng 2003), og heteronormativitet er derfor et sentralt begrep innenfor skeiv-teori. Heteronormativitet henspiller på at «heteroseksualiteten fremstår som normal, naturlig og mest ønskelig, mens andre seksuelle relasjoner og identiteter samtidig fremstår som unormale, merkelige og uønskede» (Røthing og Bang Svendsen 2009: 40). Skeiv-teoretikere vil bort fra denne tanken om at heteroseksualitet representerer det naturlige og normale.

Skeiv teori representerer ulike tenke- og analysemåter som problematiserer og utfordrer begrepsbruk og forståelser knyttet til kjønn og seksualitet (Pilcher og Whelehan 2004). Selve skeiv-begrepet ønsker å bryte med den heteroseksuelle normen, og det bygger på tanken om at det finnes andre kjønnskonstellasjoner enn det tradisjonelle heteroseksuell-homoseksuell og mann-kvinne. Vår tids inndeling av mennesker i kategorier som heterofil og homofil utgjør bare én måte å forstå kjønn og seksuell tiltrekning på og disse kategoriene er historisk skapte. Kjønn og seksualitet er noe som formes diskursivt og skeiv-teoretikere er skeptiske til identitetskategorier som virker begrensende og disiplinerende (Eng 2003).

En viktig tenker innenfor skeiv teori er Judith Butler (1990), og hennes tanker og ideer representerer mye av kjernen innenfor skeiv teori. Performativitetsteorien til Butler bygger på tanken om at kjønn er noe man gjør, ikke noe man er. Hun vektlegger at det å gjøre kjønn ikke må forstås som en enkelt handling, men heller repetisjoner av handlinger over tid. Ved å repetere innlært atferd og språk produserer man en «naturlig» kjønnet væremåte på bakgrunn av eksisterende kjønnsnormer (Butler 2004). Butler mener at de dominerende kjønnsnormene krever en form for kroppsliggjøring av enkelte maskulinitets- og feminitetsidealer, og disse idealene tar utgangspunkt i at heteroseksualitet er obligatorisk. Kjønn og seksualitet kan derfor ikke analyseres hver for seg ettersom de er så nært knyttet sammen (Butler 1999).

Kvinner og menn gjør seg til enhver tid «lesbare» for omverdenen ved å signalisere hvilket kjønn de ønsker seksuell kontakt med (Butler 1990). For å fremstå som lesbar, eller forståelig for omverdenen, må det ifølge Butler skapes en sammenheng mellom kropp, kjønnsuttrykk og seksuelt begjær. Fysiske kroppstegn kan for

eksempel være kjønnsorganer og andre kroppslige kjønnskarakteristika, mens det sosiale uttrykket vises gjennom klær, uttrykksmåter og kroppsføring. Retningen på det seksuelle begjæret sier noe om hvem man blir tiltrukket av, og det er forventet at man tiltrekkes av personer med motsatt kjønnsuttrykk og kjønnsbegjær (Butler 1990). Hvis ikke kropp, kjønnsuttrykk og seksuelt begjær stemmer overens, oppstår det forvirring. Det er for eksempel forventet at en person med kvinnelige kroppstegn skal bære kvinnelige kjønnsstegn og bli tiltrukket av menn. Butler (1990) er skeptisk til at kjønns- og seksualitetsforståelser fastlåses på denne måten, og en skeiv-teoretisk tankegang innebærer at man vil fremme en samfunnsendring som innebærer en dekonstruksjon av de maktsystemene som bidrar til at visse mennesker føler at de ikke passer inn i de rådene formene for hva som er naturlig, sant og ekte (Butler 1990).

Å utfordre hetereonormativiteten gjennom skeiv tilstedeværelse i en spesifikk kontekst, kan beskrives som queering (tilskeiving). Gjennom tilskeiving i en spesifikk kontekst, som for eksempel kroppsøvingsundervisningen, kan heteronormativitet utfordres og endres over tid (Eng 2008).

Metode

Artikkelen tar utgangspunkt i intervju med tre jenter og to gutter i alderen 19–25 år som alle identifiserer seg som lesbisk/homofil. Vi tok utgangspunkt i denne aldersgruppen fordi vi ønsket informanter som hadde avsluttet videregående skole. Det var i hovedsak to grunner til dette. For det første ville vi komme i kontakt med ungdom som hadde fullført videregående skole. Tanken var at om de var ferdige med skolegangen så ville de kanskje snakke mer fritt om erfaringer med lærere og elever enn om de fortsatt gikk på skolen selv. For det andre så ville vi ikke at det skulle være for lenge siden de hadde vært elever, ettersom det blir vanskeligere å huske konkrete situasjoner og opplevelser for hvert år som går. Vi hadde også et ønske om å rekruttere begge kjønn fordi jenter og gutter kan ha ulike erfaringer i kroppsøving. Informantene er rekruttert gjennom snøballmetoden (Johannessen mfl. 2010:109). Snøballen begynte å rulle gjennom at en av forskerne tok kontakt med en bekjent som kom med forslag til potensielle informanter. Disse informantene hadde igjen forslag til nye informanter. Vi endte opp med fem informanter (tre jenter og to gutter). Samtlige informanter var åpne om sin seksuelle legning på intervjutidspunktet selv om noen ikke hadde «kommet ut av skapet» før etter videregående skole.

Forskerens rolle

Forskerens rolle og bakgrunn har betydning for dataene som produseres (Neumann og Neumann 2012). I denne studien har det i hovedsak vært forskernes bakgrunn fra kroppsøvingfelt, samt forskernes kjønn og seksuell legning som vi har oppfattet som vesentligst for dataproduksjonen. Begge forskerne har bakgrunn fra kroppsøvingfeltet som lærere, og begge er kvinner. Forskeren som har stått for datainnsamlingen identifiserer seg som lesbisk, og dette har hatt betydning for adgang til informanter, samt tillit i intervjusituasjonen. Forskerens seksuelle legning var ikke et tema under selve intervjuet, men samtlige informanter var klar over dette og vi mener dette har hatt en positiv innvirkning på samspillet. Et tegn på dette kan være at atmosfæren under intervjuene var avslappet, på tross av at enkelte av spørsmålene var forholdsvis sensitive. Ifølge Kvale og Brinkmann (2009) er det viktig med kunnskap om intervjutemaet for å kunne stille gode oppfølgingsspørsmål, og i intervjusituasjonen oppstod det flere situasjoner hvor forskeren kunne sette seg inn i erfaringene til informantene. Dette bidro til at det var lettere å stille relevante oppfølgingsspørsmål. Selv om god kjennskap til intervjutemaet kan være en fordel må man også passe på å unngå ledende spørsmål. Ettersom intervjuer satt med en rekke egne erfaringer var det ekstra viktig å ikke ha en forutinntatt mening om hva som skulle bli resultatet. I denne sammenheng var prosessen med å skrive ned sin egen forforståelse før datainnsamlingen viktig (Neumann og Neumann 2012). Intervjuers forforståelse var preget av at hun selv som elev ikke hadde opplevd noen særlig utfordrende eller negative episoder, men satt med en følelse av at virkeligheten var en annen for mange andre homofile og lesbiske. Med utgangspunkt i dette og kunnskap fra tidligere forskning, forventet intervjuer med andre ord å få høre en del negative erfaringer fra informantene.

Datanalyse

Intervjuene ble tatt opp på bånd og transkribert. Intervjuene gjennomgikk datastyrt koding dvs. at man utvikler temabaserte koder underveis mens man går gjennom datamaterialet. Kodene tar dermed utgangspunkt i informantenes opplevelser og erfaringer. For at fremstillingen av data fra kroppsøvingundervisningen ikke skulle bli for oppsplittet, har vi valgt å presentere dataene fra undervisningen i form av fem ulike historier fra de fem informantene. I tillegg valgte vi å presentere erfaringer fra garderobesituasjonen, som ofte opptok store deler av intervjuene, som en egen

del. Garderobeerfaringene presenteres gjennom tre ulike strategier som informantene benyttet seg av.

Etikk

Prosjektet er meldt til NSD og godkjent uten ytterlige kommentarer. Det har vært svært viktig å ivareta informantenes konfidensialitet i denne studien, og informantene har derfor fått fiktive navn allerede i transkriberingsfasen. I artikkelen tar vi kun utgangspunkt i alder og kjønn til informantene. Informantene ble i tillegg spurt om de ønsker å lese igjennom det transkriberte intervjuet. Ingen av informantene ønsket å benytte seg av denne muligheten.

Resultat og diskusjon

Hovedfokuset i resultatdelen er rettet mot hvordan elevenes kjønn og seksualitet har preget erfaringene fra kroppsøvingsundervisningen. Erfaringer fra garderobesituasjonen kommer som et eget punkt senere i resultatdelen.

De fem historiene

Nina

Nina er en 22 år gammel kvinne som gikk yrkesfag på videregående. Hun spilte fotball på fritiden og likte å være i aktivitet, men hun hadde et ambivalent forhold til kroppsøvfaget. Da ballspill og styrke sto på timeplanen deltok hun aktivt, men hun trakk seg unna kroppsøvingstimene hvis det var dans eller turn som sto for tur. Hun følte liten grad av mestring innen dans og turn og nettopp mestringsfølelse var vesentlig for Nina. Det var kun to jenter i klassen og de fikk tilbud om å ha kroppsøving sammen med en annen klasse hvor det bare var jenter, men begge takket nei til tilbudet. Nina likte å ha kroppsøving med guttene ettersom hun fikk muligheten til å måle krefter med dem. Hun mener at det var forskjell i forventninger til guttene og jentene, men det hadde kanskje sin naturlige forklaring:

Det ble kanskje mer forventa av guttene enn av jentene. Det virka litt sånn. De er jo sterkere og raskere det merker man jo veldig godt når man er blant mange andre gutter. Vi hadde jo en del styrketrening med dem og jeg hadde jo ikke sjans. Sånn der løfte seg opp og sånn jeg bare... Han læreren sa du kan bare stå og se på, det går bra.

Nina beskriver seg selv som ganske «guttete» og det har aldri vært noe negative erfaringer som følge av det, heller tvert imot. Hun viste blant annet tøffhet og styrke da hun var keeper når de spilte fotball i kroppsøvingstimene, og hun beskriver det slik:

Ja, det er jo litt annerledes å stå i mål mot gutter enn mot jenter for de skyter jo mye hardere, så jeg synes jo det var kjempegøy å prøve.

Nina «kom ut av skapet» som 14–15-åring. Hun beskriver klassen som inkluderende og omgjengelige og det var helt i orden at jentene kunne vise maskuline trekk.

...Jeg har alltid vært veldig guttete og jeg har aldri hatt noen problemer i gymmen, eller på skolen eller noen ting. Det kan jo hende at man har litt flaks og, for jeg har hørt om mange som har hatt problemer.

Lise

Lise er en kvinne på 22 år som hadde et hat–elsk forhold til kroppsøvingsfaget. Ballspill og andre aktiviteter som krevde koordinasjon var hat, mens utholdenhetsidretter som løping og sykling var elsk. Lise gikk idrett ett år på videregående og hun er fysisk aktiv på fritiden. I kroppsøvingstimene likte hun å vise «gutteegenskaper» som tøffhet og røffhet i de idrettene som hun behersket, og da fikk hun også positivt respons fra medelevene. Hun mener med andre ord at hun brøt med de typiske kjønnsrollene på en positiv måte:

Det er egentlig her det kommer da, det som er litt positivt, for det å være litt tøffere enn de andre jentene... Kanskje slå noen gutter i utholdenhetsidretter. Det ble jo da betrakta som positivt! De vil gjerne ha de litt gutteegenskapene [i kroppsøving], og det var jo sjelden ellers.

Lise mener at det var forskjell i forventningene til jenter og gutter:

Hadde nok litt forventinger om at guttene skulle være tøffere i trynet da... Sparke ballen litt hardere og jentene måtte passe seg, men ellers så opplevde jeg ingen store forventninger... Det var vel kanskje at jentene skulle se litt flottere ut i gymtøyet kanskje, sånn at guttene hadde noe å godte seg over.

Lise nevner at hun skulle ønske at elevene kunne påvirke valg av aktiviteter i kroppsøvingstimen i mye større grad slik at alle kan føle glede og mestring. Kroppskontakt i kroppsøvingstimen og garderobesituasjonen ble sett på som utfordrende, spesielt på ungdomsskolen, og hun tror det har sammenheng med både seksuell legning,

sjenerthet og generelt det å være i puberteten. Lise «kom ikke ut av skapet» før hun var 18 år. Hun har ikke opplevd direkte mobbing, men har til tider følt mye selv på hvordan hun skulle handle og ikke. Hun synes kroppsøvlingslærere må bli flinkere til se mangfoldet i klassen og tilrettelegge deretter. Lise mener at annerledeshet er hovedgrunnen til at folk kan være skeptiske til homofile og oppfordrer derfor alle homofile til å komme ut av skapet slik at det [ulik seksuell legning] blir mer og mer synlig og naturlig.

Lise beskriver imidlertid et tilfelle hvor hun synes det var negativt at læreren ikke så mangfoldet blant elevene:

Det eneste som var negativt, spesielt når videregående kom så selvfølgelig hadde vi jo dans, hvor da jeg er 'kloms deluxe', i tillegg så hadde jo jeg lyst til å danse med jentene, men jeg måtte danse med sleskete menn, så gjerne læreren og sånt... og diverse av guttene i klassen så det hadde vært mer gøy hvis det kunne vært sånn fritt valg da... så det gikk etter hvert til at jeg meldte meg på dansekurs på fritida, også valgte jeg da å gå inn for å danse mann så da fikk jeg danse med jentene, men å ha det [bytte av danseroller] litt inn i undervisningen hadde vært fint.

Som en løsning på dette problemet kommer Lise med følgende forslag:

Ikke fokuser så sterk på at jenter er jenter og at gutter er gutter! Jeg tror det er litt sånn ødeleggende. Det er så innebygd sånn totalt, og når det er aktiviteter som er veldig sånn heteronormativt som dansing og sånn, at man prøver... Hvis alle lærerne er klar over at det mest sannsynlig er noen homofile i blandinga da, og at man greier å ta hensyn til det.

Lise etterlyser med andre ord kroppsøvlingslærere som er bevist fagets heteronormativitet og som kan legge tilrette for en tilskeiving av kroppsøvlingsfeltet.

Sara

Saras erfaringer skiller seg fra de to andre jentenes erfaringer. Sara er en 25 år gammel kvinne som ikke var særlig fysisk aktiv på fritiden. Sara hadde et litt anstrengt forhold til kroppsøvlingsfaget og var ikke veldig glad i de øvelsene hvor oppmerksomheten ble rettet mot en og en elev, som for eksempel ved stafetter. Hun følte ikke at det sosiale aspektet i kroppsøvlingsfaget bidro til å styrke selvbildet eller identitet. Hun likte derimot å drive med ballspill, men synes at «idrettsgutta» hadde et forsprang og at læreren fokuserte mer på guttene enn jentene. Hun følte at både

guttene i klassen og læreren hadde lavere forventninger til jentenes prestasjoner, og forklarte det på følgende måte:

Jeg følte at det [jenters prestasjoner] ikke var så veldig viktig i forhold til [forventninger], altså med mindre de var de fisefine jentene da... For de hadde det jo litt lett med å kunne vise seg fram og selv om de egentlig ikke presterte så... Var de synlige.

Blant jentene var ofte utseende mer viktig enn prestasjon og Sara følte at hun ikke passet inn blant de feminine jentene som spilte mye på utseende ved å ikle seg trange treningsklær og sminke. Sara så på seg selv som maskulin og brukte ordet «butch» for å beskrive sitt eget utseende. Siden hun ikke passet inn med resten av jentene trakk hun seg tilbake og følte seg ukomfortabel i en rekke settinger i kroppsøvings-timen, og noen ganger skulket hun timene.

Nei, jeg ble litt sånn tilbaketrukket og følte ikke at ... Jeg følte at egentlig så hadde jeg klart å prestert mye mer, men jeg turte ikke for jeg passa ikke inn.. Jenter skal jo liksom være så feminine da også kommer jeg litt sånn 'butch'.

Sara opplever kroppsøvingsundervisningen som mer problematisk enn Lise og Nina siden hun opplever at det stilles krav til at jentene skal fremstå som feminine. Dette gjør at hun føler seg utenfor og misliker timene. Nina og Lise derimot stortrives i kroppsøvingstimene. De viser maskuline sider ved å delta på lik linje som guttene i kroppsøvingstimen, men også gjennom væremåte og bekledning. Lise og Ninas erfaringer ser ut til å stemme overens med funn i Engs (2008) studie hvor en av de kvinnelige deltagerne beskriver den organiserte idretten som et fristed hvor det å utøve en alternativ form for femininitet ble anerkjent. Jentenes fremtoning i kroppsøvingstimene kan sees som eksempler på skeiv tilstedeværelse. Felles for jentene er at de bryter med de tradisjonelle kjønnsstereotypiene for jenter. Paradokset i denne sammenheng er at de samtidig som de dekonstruerer tradisjonelle kjønnsroller i kroppsøvingstimene også bidrar til å bekrefte stereotypier om lesbiske jenter som maskuline (Eng 2008).

Lars

Lars er en mann på 20 år, som «kom ut av skapet» som 16-åring. Han hadde det han kaller «helt greit» forhold til kroppsøvingsfaget. Han trener ikke på fritiden. På spørsmål om han likte alle aktivitetene i faget svarer han: «Jeg er ikke så veldig glad

i sånn styrke og utholdenhet (latter), jeg har aldri vært noe sånn veldig treningsperson».

Lars mener at han viste både maskuline og feminine sider i kroppsøvingfaget og han så ingen problemer ved det. Han var ikke redd for å omgås og være «en av jentene», samtidig som han gjerne tok frem konkurranseinstinktet og kunne være en del av gutta. De feminine sidene til Lars var noe klassen var klar over og han fikk kallenavnet «queen of the class».

... hvis jeg er på det rette humøret så har faktisk folk i klassen kalt meg 'queen of the class', det er helt greit for meg, jeg har ganske mye humor rundt det, og skjønner, og vet at det er sånn.

På spørsmål om han kan huske noe særlig uttrykk for seksuell legning i kroppsøvingstimen svarer Lars følgende: «Det er nok noe som alle legger merke til ved meg, så det er ikke noe spørsmål».

Lars bryter med andre ord også med de tradisjonelle forventningene til maskulinitet ved å veksle mellom å iscenesette tradisjonell maskulinitet og skeiv identitet. Lars sin iscenesettelse av skeiv identitet kan sees som et bidrag til å tilskeive (queering) kroppsøvingfeltet. Paradokset i denne sammenheng er at Lars ved å iscenesette sin identitet som skeiv samtidig bekrefter stereotypiene om homofile gutter som mer feminine enn andre gutter (Eng 2008). Lars sin iscenesettelse av kjønn i kroppsøvingstimene står i sterk kontrast til Oles fremtoning.

Ole

Ole er en 25 år gammel mann som gikk idrettslinja på videregående og drev med løping på fritiden. Fysisk aktivitet var med andre ord en stor del av livet hans i ungdomsårene og kroppsøvingfaget var et favorittfag. Ole engasjerte seg veldig i kroppsøvingstimene og han følte at deltakelsen i kroppsøvingfaget bidro til styrking av selvbilde og identitet. Karakterkravene viste ifølge Ole at læreren stilte høyere krav til guttene, samtidig som det ble forventet at jenter skulle like aktiviteter som for eksempel dans og aerobics. Ole synes han passet inn i de typiske kjønnsstereotypiene da han både likte og mestret typiske gutteidretter som fotball og rugby, samtidig som han var dårlig i typiske jenteidretter som dans og turn. Han passet dermed inn i kjønnsstereotypiene samtidig som han brøt med stereotypier som omhandler homofile. Ole sto frem som homofil mot slutten av første året på videregående og han brukte bevisst kroppsøvingfaget til å motbevise enkelte fordommer og stereotypier som ofte rammer homofile.

For meg så var jo det viktig å vise, altså hvis det er et mål i seg sjøl å være et mot-eksempel [på stereotypier ift homofile] så var jo det min arena [kroppsøving] og vise det på, fordi det å være flink i matte og norsk og sånn, det har ikke samme effekt som det å løpe fra dem... Så for meg så var det et sted hvor jeg kunne forsterke den jeg ville være da.

Når han legger vekt på å være veldig macho gjennom idretten og ved å slå de andre guttene i rugby, mener han at han satte seg i respekt og viste at også homofile gutter kan prestere og engasjere seg i idretter på lik linje med heteroseksuelle gutter. Ole likte godt å overraske i de idrettene hvor det ikke var forventet så mye av han:

Men jeg husker i hvert fall sjøl at jeg synes det var morsomt å slå [guttene], morsomt å vise kanskje noe som ikke var forventa av deg. Jeg elska jo hvis jeg kunne score mye i fotball eller legge noen i bakken i rugby.

Oles strategi reflekterer funn fra norsk idrett (Eng 2008). Eksempelen viser at menn som er flinke i idrett og som fremstår åpent som homofil, utfordrer heteronormativiteten ved å bryte den hegemoniske forståelsen av homoseksuell adferd. Gjennom adferden i kroppsøvingstimen, og foran øynene på medlevere og lærere, dekonstruerer Ole myten om homofile menn som feminine.

Ole hadde et godt forhold til medelevene og han har ikke opplevd direkte mobbing som følge av sin seksuelle legning i kroppsøvingfaget. Han har likevel opplevd ubehag i enkelte situasjoner hvor både lærere og medelever har brukt nedlatende ord eller kommet med utsagn som han helst ville vært foruten, men han tror ikke at de det gjaldt var ute etter å såre han på noen måte. Ole merket imidlertid stor forskjell i klassens humor og bruken av seksuelt ladete ord etter at han sto frem som homofil.

Også husker jeg at før jeg kom ut så ble det noen ubehagelig episoder fordi det var så mye sånn homohumor i garderobe og gymtimen, så det husker jeg... det kjente jeg særlig på da rett før jeg skulle komme ut, men det ble det jo helt slutt på når jeg kom ut da. Også spør det jo hvor de holdningene, om de forsvant steder hvor jeg ikke var eller om de bare forsvant fordi de så at jeg var et mot-eksempel på noe... Det vet jeg ikke... Men jeg vet i hvert fall at for (navn på venn) så tror jeg at jeg var liksom helt sånn sentral i å forandre hans syn på homoseksualitet, fordi jeg brøyt jo med så mye.

Ole følte ikke at hans seksuelle legning hemmet han på noen måte i kroppsøvingfaget, men han mener at kroppsøvingfaget og skolen generelt er preget av en

heteronormativ tankegang. Han nevner først og fremst dans som en arena hvor heteronormativiteten står sterkt. I dans finner man forhåndsdefinerte roller for jenter og gutter, og dette innebærer at gutter og jenter hører sammen og skal danse sammen. Ole nevner også flere eksempler på situasjoner hvor man tar det for gitt at alle er heteroseksuelle:

Hvis noe skal vises, altså et eksempel, så setter man ikke en jente og gutt sammen til å vise et eksempel som kanskje kan være pinlig fordi man fordrer til at det er noe, kan være noe seksuelt mellom dem da. Sånn at man da som skeiv ofte kan bli satt i en sånn vanskelig situasjon da, fordi man da plutselig kan bli en del av et sånt eksempel hvor man da faktisk kanskje må gjøre ting som man ikke synes er behagelig.

Ole understreker hvor viktig det er å ikke ta for gitt at alle er heterofile ettersom dette kan bidra til å skape ubehagelige situasjoner for homofile. Oles innspill er således i tråd med de andre informantenes innspill som etterlyser lærere som er klar over fagets heteronormativitet.

Ingen av informantene har opplevd mobbing som følge av sin seksuelle legning i kroppsøvingssammenheng, hverken før eller etter de «kom ut av skapet». Lars har derimot opplevd mobbing i skolesammenheng, og at medelever bruker «homo» som skjellsord. Lars forteller:

Ja, men da var jeg flink og slang tilbake, da var jeg faktisk jævla redd for å bli slått ned etterpå, for jeg sa bare 'ja møt meg på dass om fem minutter da', men det var en som hadde slengt med leppa over lengre tid så jeg var bare dritlei.

Samtlige informanter beskrev forholdet til medelevene som bra, og de følte ikke at de opplevde noen store utfordringer i kroppsøvingundervisningen som følge av sin seksuelle legning. Nina og Lise opplevde heller at de ble sett opp til og at de var med på å skape en kultur i kroppsøvingstimen hvor det var positivt å bryte med kjønnsstereotypene. Selv om kroppsøving kan fremstå som et fristed hvor jentene får anerkjennelse for å bryte med tradisjonell feminitet gjennom å være gode i tradisjonelle maskuline idretter, viser erfaringen til jentene også at idealet om at jenter skal fremstå som heterofeminine (klær, utseende) fortsatt står sterkt og preget skolehverdagen til jentene. Informantene forteller også om enkelte episoder som de opplevde som ubehagelige. De fleste av disse var knyttet til erfaringer fra garderobesituasjonen.

Erfaringer i garderobesituasjonen

Denne delen av resultatkapittelet fokuserer på hvordan det oppleves for elever som identifiserer seg som homofile og lesbiske å dele garderobe med medelever av samme kjønn. I forbindelse med kroppsøvingstimene må man ofte skifte klær og dusje i fellesgarderober og dette bød på enkelte utfordringer for informantene. Underveis i intervjuene ble det tydelig at samtlige informanter hadde utviklet strategier for å løse utfordringene i garderobesituasjonen og vi har valgt å slå sammen disse strategiene til tre hovedstrategier.

Å dele garderobe

Den første strategien gikk ut på å bli værende i fellesgarderoben på like premisser som resten av medelevene. Ole benyttet seg av denne strategien og han synes det var viktig å kreve sin plass i garderoben. Ole mente at man ikke har noe å skamme seg over eller skjule selv om man er homofil og han fortsatte derfor å dele garderobe med resten av guttene i klassen. På spørsmålet om han ville valgt egen garderobe dersom han hadde mulighet til det, svarte han følgende: «Nei, det hadde jeg følt hadde vært veldig rart, det hadde jo på en måte bekrefta at det var et eller annet som ikke skulle kunne fungere ved å være der [i garderoben] sammen sånn». Ole husker at en annen homofil i klassen valgte å benytte seg av en egen garderobe og Ole fikk høre hva de andre guttene syntes om den homofile medeleven:

Men før jeg kom ut... det var mye prat om han, men også mye prat om at han ikke var der, så det var slik jeg opplevde hvordan det å ikke være tilstede i garderoben var. Det ble en slags forsterkning av at han var annerledes og at han kanskje var et sånn 'sexdyr' som bare ville glodd hvis han var der.

Ole mente at ved å velge egen garderobe ville han skape en anstrengt atmosfære som også kunne overføres til kroppsøvingstimen. Dette ville han gjerne unngå.

Nei så da, da tror jeg kanskje det kunne ha liksom blitt overført til selve gymsituasjonen også da, og til alle andre areaer hvor man møtte dem hvis jeg var helt avhengige av garderobe for meg sjøl. Så jeg ville helst ikke at det skulle spille noen rolle, så da var det [å bli værende i garderoben] en del av at det ikke spilte noen rolle. Men som sagt, jeg tenkte på det... Jeg var jo egentlig bevisst det at, at jeg ikke sendte signaler som kunne misforstås.

Selv om Ole var fast bestemt på at hans seksuelle legning ikke skulle ha noe å si i garderobesammenheng, innrømmer han at det var viktig å ikke sende ut noen

signaler til de andre guttene som kunne misforstås eller skape ubehagelige situasjoner. Ole fikk oppleve garderobekulturen både før og etter han kom ut som homofil, og hans synes til tider at oppførselen til de andre guttene kunne være vanskelig å forstå seg på:

Men altså en macho kultur i garderoben det er en ting, den var jo for så vidt der, men det er også den homoerotiske kulturen da... Altså at man rett og slett tuller med det og gjør ting som er altså, som virker nesten som å være utrykk for homoseksualitet, for å bekrefte noe heteroseksuelt. Sånn der å daske hverandre med håndkleet på rompa og ikke sant... Det er liksom så frigjort... at det her kan man gjøre fordi vi alle er heteroseksuelle.

Ole synes det var både overraskende og ubehagelig å se hvordan medelevene kunne oppføre seg mot hverandre:

Men det var særlig på ungdomsskolen altså... Jeg visste jo mot slutten av ungdomsskolen, da visste jeg jo, at jeg var homo... Og da var det, det var veldig merkelig synes jeg. Det ble ubehagelig i de situasjonene hvor, altså ikke bare ubehagelig, det var jo på en måte litt underholdende og for så vidt... Men det var sjokkerende da ... å se det! At de kunne gjøre noe sånt.

Oles erfaringer er i tråd med Engs (2008) funn. Eng hevder at homoerotisk adferd er vanlig i guttegarderober og at dette fremstår som uproblematisk så lenge ingen av deltagerne er homoseksuelle. Ole holder en lav profil i garderoben og er opptatt av at han ikke skal «sende ut signaler» som kan misforstås. Ole understreker også hvordan medelevers språkbruk og adferd endret seg etter han stod frem som homofil. Eng (2003) anbefalinger er i tråd med Oles strategi og understreker hvor viktig det er at homofile og lesbiske fortsetter å være en del av fellesgarderoben.

Egen garderobe

To av informantene valgte å benytte seg av egen garderobe og det var to hovedgrunner til dette. Nina valgte å bytte garderobe fordi hun selv ønsket det, mens Lars byttet garderobe etter ønske fra medelevene. Nina valgte å bytte garderobe ettersom hun syntes det ble feil å dele garderobe med samme kjønn som hun forelsket seg i. På spørsmålet om hvordan hun synes det var å dele dusj og garderobe med andre jenter svarte hun følgende:

Jo, jeg hadde litt problemer med det på ungdomsskolen. Første året når jeg gikk der så hadde vi gym i siste time på fredager så da kunne vi bare dra

hjem og dusje så da var det ikke noe problem. Men, i siste året så begynte vi å ha gym på morgningen så da må vi nesten dusje, men da, jeg fikk faktisk snakka med læreren om å få en egen dusj. Jeg synes det var såpass ubehagelig. Det er veldig tabutema da, lesber inn i garderoben og sånn. Det er aldri noen som snakker om det, men jeg synes egentlig det er litt teit for det blir jo som å være, ... det blir jo som å være gutt inne i en jentegarderobe, føler jeg. For du har jo de instinktene. Så da fikk jeg bytta, og det var helt greit.

Nina valgte å bytte garderobe på eget initiativ og hun understreket at ingen av de andre jentene i klassen hadde ytret noe ønske om at hun skulle bytte garderobe. Lars byttet også til egen garderobe, men dette var et valg basert på ønskene til de andre guttene i klassen. De andre guttene synes det var vanskelig å dele garderobe med en homofil og strategien til Lars gikk derfor ut på å bytte garderobe for å vise at han respekterte medelevene sine. På spørsmål om han ville valgt egen garderobe hvis han kunne, svarte han:

Når jeg gikk på videregående var jeg litt mer usikker på meg selv, samt at de sa til meg personlig at de ikke følte seg helt komfortable med det, så da respekterte jeg meningene deres.

Gjemme seg

Den tredje strategien gikk ut på å bli værende i fellesgarderoben, men dette føltes såpass ukomfortabelt at informantene valgte å gjemme seg på do til medelevene var ferdig med å dusje og skifte. Både Lise og Sara benyttet seg av denne strategien og det var flere grunner til det. Begge var redd for at det skulle oppstå ubehagelige eller pinlige situasjoner i garderoben. Lise sier: «Men jeg husker også når jeg gikk på ungdomsskolen så gikk jeg alltid inn på do og skifta. Det ble sikkert sett litt rart på... Det var det også en til som gjorde og hun har kommet ut som lesbisk, så vi var to». Sara valgte også å gjemme seg på do da hun følte seg gjennomskuet som lesbisk selv om hun ikke hadde kommet ut av skapet ennå. Sara uttalte følgende da jeg spurt henne om hvordan hun synes det var å benytte seg av fellesgarderoben:

Jeg hata det. Fordi at... Altså, selv om jeg ikke hadde kommet ut av skapet så føltes det ut som om de hadde en 'vibb' på meg uansett. Jeg pleide å låse meg inn på doen til alle var ferdig i dusjen og så gikk jeg og dusja.

På videregående begynte Lise så smått å omgås de andre jentene i garderoben, men i likhet med Sara var hun redd for å bli avslørt som lesbisk før hun fikk stått fram

som det. Lise beskriver hvordan hun opplevde garderobesituasjonen når hun begynte på videregående:

Da var det plutselig vekk med det håndkleet også, og det synes jeg nesten var enda mer pinlig, for jeg husker, da hadde jeg jo funnet ut av legninga og jeg var veldig redd for at de skulle oppdage det! Så da var det skummelt å skulle gå inn i den dusjen... Jeg skulle heller ønske at... de sjansene jeg hadde til å dusje hjemme da dusja jeg hjemme, og jeg tror det hadde veldig mye med seksualitet å gjøre.

Både Sara og Lise beskriver en til tider trykket stemning i fellesgarderoben, og det var ikke bare medelevene som var på vakt ovenfor Sara og Lise, de to jentene ble også ekstra oppmerksomme på egen oppførsel ovenfor medelevene. Jentenes adferd, ved å holde en lav profil i garderoben, ligner Oles strategi. Erfaringene understreker Engs (2008) funn fra idretten: Følelsen av å bli oppfattet som en uønsket kikker i dusjen oppleves som ubehagelig for homoseksuelle og mange holder derfor en lav profil.

Avsluttende diskusjon

Innledningsvis stilte vi spørsmål rundt hvilke erfaringer elever som identifiserer seg som lesbiske og homofile har fra undervisningen i kroppsøving. Resultatene tyder på at elevene har noen erfaringer som er spesifikke for elever som identifiserer seg som homofile/lesbiske, men de sitter også igjen med erfaringer som er mer generelle. Samtlige elever i studien opplever at kroppsøving er et kjønnfag (Næss 2000). De refererer alle til at det stilles ulike krav til gutter og jenter i faget, og de ulike kroppsidealene er tydelige. Dette er i tråd med funn i Larsson mfl. (2009) studie. Sara opplevde at jentene ofte var mer opptatt av utseende og en feminin fremtoning enn prestasjoner i faget. Jentenes fokus på utseende underbygges av Klomsten (2006) som i sin avhandling konkluderer med at gutter ønsker å være store og sterke, mens jenter ønsker å være pene og tynne. Sara som beskriver seg selv som «butch», bryter med de tradisjonelle kjønnsstereotypene som sier at jenter skal fremstå som feminine og vise dette gjennom bekledning og utseende i kroppsøvingstimene (Paechter 2003). Sara passer dermed ikke inn i jentemiljøet, og følte seg ofte ukomfortabel i kroppsøvingssettingen. Nielsen (2009) konkluderer i sin studie av kjønn i norsk skole at kroppsøvingstimene reproducerer kjønn mer effektivt enn andre skolearenaer.

Som en kontrast til dette, erfarer elevene også at kroppsøvningsfaget er en arena hvor det er mulig å utfordre tradisjonelle kjønnsroller gjennom aktivitetene i timene. Lise og Nina fremhever at de i kroppsøvingstimene kunne bryte med tradisjonelle kjønnsstereotyper gjennom å være tøffe og prestere godt i idrett, og at dette var en av de få arenaene hvor de fikk positiv tilbakemelding på å bryte med kjønnsstereotypiene.

Elevene har også erfaringer som er mer spesifikke for elever som identifiserer seg som lesbiske og homofile. Elevene trekker frem at kroppsøvningsfaget er preget av heteronormativitet, og dette opplever de som problematisk. Eksempel på dette kan være garderobesituasjonen eller danseundervisningen hvor det i begge tilfeller tas utgangspunkt i at elever er heterofile. Ved å dele inn i guttegarderober og jentegarderober prøver man å skape et miljø hvor seksualitet er fraværende (Eng 2003). Dette bød imidlertid på problemer for flere av informantene. Nina var av den oppfatningen at siden hun ble tiltrukket av jenter så var det naturlig å be om egen garderobe. Hun synes at lesbiske i jentegarderoben var et tabu-tema og synes den beste løsningen var å unngå situasjoner i garderoben som kunne misforstås av de andre jentene. Denne strategien står i rak motsetning til hvordan Ole valgte å takle garderobesituasjonen. Ole valgte å bli værende i garderoben for å være et moteksempel på stereotypien som sier at homofile gutter tenner seksuelt på alle gutter (Eng 2008), likevel viser både Lars og Ole hvor ømtålig temaet er når de sier at de måtte være nøye med hvordan de forholdt seg til de andre guttene i garderoben slik at de ikke skulle skape noen negative eller ubehagelige situasjoner for medelevene. Begge guttene holder en lav profil i garderoben, men forteller at garderobekulturen i klassen kunne være vanskelig å forstå seg på ettersom medelevene nærmest utøvde homoerotiske handlinger som for eksempel pisking av hverandre med håndkle. Guttenes erfaringer er i tråd med Engs (2008) funn. Eng hevder at homoerotisk adferd er vanlig i guttegarderober og at dette fremstår som uproblematisk så lenge ingen av deltagerne er homoseksuelle. Guttenes erfaringer med homoerotisk adferd i garderoben står i kontrast til Smestads (2010) påstand om at det i garderobesammenheng er ekstra viktig å ta avstand fra homoseksualitet for å unngå tvil rundt seksuell legning ettersom man kun omgås elever av samme kjønn.

En annen erfaring, som fremheves av Ole, er mulighetene som ligger i kroppsøvningsfaget for «queering» (tilskeiving). Oles strategi med å bruke kroppsøvningsfaget som en arena for å bekjempe stereotyper knyttet til homofiles maskulinitet kan sees som et eksempel på tilskeiving. Oles erfaring er i tråd med funn fra norsk idrett

(Eng 2008). Ekseplene viser at menn som er flinke i idrett og som fremstår åpent som homofil, utfordrer heteronormativiteten ved å bryte den hegmoniske forståelsen av homoseksuell adferd. Gjennom adferden i kroppsøvingstimene, og foran øynene på medlever og lærere, dekonstruerer Ole myten om homofile menn som feminine. Med utgangspunkt i Butlers (1990) performativitetsteori er det interessant å se hvordan kjønn kom til uttrykk hos de fem informantene.

Ifølge Butler (2004) er kjønn noe man gjør, ikke noe man er og informantene både viser og gjør kjønn på ulike måter. Nina, Lise, Sara og Lars bryter alle med enkelte kjønnsstereotyper ettersom jentene fremstår som tøffe og maskuline jenter, mens Lars ikke er redd for å vise både feminine og maskuline sider selv om han er gutt. Lars beskriver hvordan han gjør kjønn forskjellig ved å være «queen of the class» i det ene øyeblikket mens han kan konkurrere med gutta i det andre. Lars viser med andre ord at måten man gjør kjønn på kan være forskjellig fra situasjon til situasjon. Empirien tyder på at det forventes av medelever at lesbiske og homofile ungdommer skal utøve en skeiv identitet. Jentenes maskuline fremtoning i kroppsøvingstimen og Lars sin fremtoning som «queen of the class», er i tråd med skeiv teoris idé om tilskeiving. Lars fremstår som «ambassadør for gay culture» (Eng 2013). At lesbiske og homofile skal utøve kjønn på måter som synliggjør «gay culture», fremstår som «normalt» og i tråd med det som forventes av lesbiske og homofile. I lys av dette er det Oles utøvelse av tradisjonell maskulinitet i kroppsøvingstimene som i størst grad bidrar til å utfordre stereotyper om seksualitet og kjønn.

Det blir i den generelle delen av læreplanen lagt vekt på at skolen skal fremme likeverd, og «oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og solidaritet på tvers av grupper og grenser» (Utdanningsdirektoratet 2011:3). Tidligere forskning har vist at kroppsøvingsfaget kan være en utfordrende arena for homofile og lesbiske elever (Ayvazo og Sutherland 2009). Selv om det er ingen av informantene i denne studien som sier at de har opplevd mobbing i forbindelse med kroppsøvingsfaget, er det flere av informantene som har opplevd ubehagelige situasjoner og kommentarer fra både medelever og lærere. Informantene i denne studien har vist hvordan både kjønn og seksuell legning kan påvirke opplevelsen av kroppsøvingstimen og garderobesituasjonen negativt, men de har også vist hvordan kroppsøvingsfaget kan være en viktig arena i kampen mot stereotyper som omhandler kjønn eller seksuell legning. Garderobesituasjonen for homofile og lesbiske elever er et tabubelagt tema i skolen, og søkelyset bør derfor rettes mot dette. Likevel er det viktig å poengtere at garderobesituasjonen bare er en av flere settinger i kroppsøvingundervisningen

som er preget av heteronormativitet. Basert på empirien i denne artikkelen fremstår det som viktig at kroppsøvingslærere får mer kunnskap om heteronormativitet, samt det potensialet som ligger i kroppsøvingsfaget som en arena for tilskjeiving.

Litteratur

- Ayvazo, S. & Sutherland, S. (2009). Uncovering the Secrets: Homophobia in Physical Education. *Action in Teacher Education*, 31(3), 56–69.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1999). *Gender trouble*. (2.utg). New York: Routledge.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*. New York: Routledge.
- Connell, R. (2008). Masculinity construction and sports in boy's education: a framework for thinking about the issue. *Sport, Education and Society*, 13(2), 131–145.
- Eng, H. (2003). *Sporting sexuality: Doing Sex and Sexuality in a Norwegian Sport Context*. Oslo: The Norwegian University of Sport and Physical Education.
- Eng, H. (2008). Doing Sexuality in Sport. *Journal of Homosexuality*, 54(1/2), 103–123.
- Eng, H. (2013). Issues of Gender and Sexuality in Sport. I M. K. Sisjord, & G. Pfister, *Gender and Sport. Changes and Challenges*. New York: Waxman.
- Hickey, C. (2008). Physical education, sport and hyper-masculinity in schools. *Sport, Education and society*, 13(2), 147–161.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Klomsten, A. T. (2006). *A study of multidimensional physical self-concept and values among adolescent boys and girls*. Doctoral thesis. Trondheim, Department of Sociology and Political Science, NTNU.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsson, H., Fagrell, B., & Redelius, K. (2009). Queering physical education. Between benevolence towards girls and a tribute to masculinity. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 14(1), 1–17.
- Neumann, C. B., & Neumann, I. B. (2012). *Forskeren i forskningsprosessen*. Oslo: Cappelen damm.

- Nielsen, H.B. (2009). *Skoletid: Jenter og gutter fra 1. til 10. klasse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Næss, F.D. (2000). Kroppsøving: Et fag på guttenes premisser? *Kroppsøving*, 50, 10–13.
- Ommundsen, Y. (2013). Fysisk-motorisk ferdighet gjennom kroppsøving – et viktig bidrag til elevenes allmenndanning og læring i skolen. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 2, 155–166.
- Paechter, C. (2003). Power, Bodies and Identity: How different forms of physical education construct varying masculinities and femininities in secondary school. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 3(1), 47–59.
- Pilcher, J. & Whelehan, I. (2004). *50 Key concepts in Gender Studies*. London: Sage.
- Røthing, Å. (2007). Homonegativisme og homofobi i klasserommet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 7(1), 27–51.
- Røthing, Å., & Bang Svendsen, S. H. (2009). *Seksualitet i skolen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Scraton, S. (2013). Feminism and Physical Education: Does Gender still Matter. I M. K. Sisjord, & G. Pfister, *Gender and Sport. Changes and Challenges*. New York: Waxman.
- Smestad, B. (2010). *Ressursspakke for undervisning om homofili i profesjonsutdanningene*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Tischler, A., & McCaughtry, N. (2011). PE Is Not for Me: When Boy's Masculinities are threatened. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 82(1), 37–48.
- Utdanningsdirektoratet (2006) L06, *Læreplan i kroppsøving*. Hentet September 16, 2013 fra Utdanningsdirktoratet: <http://www.udir.no/kl06/KRO1-03/>.
- Utdanningsdirektoratet. (2011, Desember 21). *Generell del av læreplanen*. Hentet Mars 19, 2013 fra Utdanningsdirektoratet: <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Generell-del-av-lareplanen/>

Summary

The article questions the Physical Education (PE) experiences of pupils who identify as lesbian or gays. The study is based on interviews with three girls and two boys aged between 19 and 25, who identify as lesbian/gay. The results indicate that PE is influenced by heteronormativity. This is particularly expressed in dancing classes and in the organizations of locker rooms. PE is also described as a subject where queering can take place. Boys who perform well in sports and who act openly as homosexuals can challenge heteronormativity by disrupting hegemonic beliefs about homosexual behavior.